

นานาสาระ

คำไทย – คำเทศ

สมชัย บวรกิตติ พ.ด., Hon.MRCP, FRCP, FRACP, Hon. FACP,
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภาประเทศไทย

ศาสตราจารย์ – professor

ตำแหน่งทางวิชาการตามกฎหมายในมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย: อาจารย์ (instructor) ศาสตราจารย์ผู้ช่วย (assistant professor) ศาสตราจารย์รอง (associate professor) และศาสตราจารย์ (professor) เป็นการกำหนดตำแหน่งผู้สอนในมหาวิทยาลัยตามระบบอเมริกัน นอกจากนี้ ในประเทศไทยยังมีตำแหน่งศาสตราจารย์รูปแบบต่างๆ ได้แก่ ศาสตราจารย์พิเศษ (special professor) ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตามคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษา อาจเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทางวิชาการสูง หรือเป็นอาจารย์พิเศษของมหาวิทยาลัยมานาน หรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์รองที่เกษียณอายุราชการ

ระบบอังกฤษกำหนดตำแหน่ง lecturer เทียบเท่าศาสตราจารย์ผู้ช่วย senior lecturer และ reader เทียบเท่าศาสตราจารย์รอง และ professor คือศาสตราจารย์ เป็นตำแหน่งสำหรับอาจารย์ที่มีอาวุโสทางวิชาการสูงสุดและเป็นหัวหน้าภาควิชา

ประเทศไทยมีตำแหน่งศาสตราจารย์หรือเทียบเท่าอีกหลายตำแหน่ง ได้แก่

ศาสตราจารย์พิเศษ (distinguished professor) เป็นตำแหน่งแต่งตั้งเป็นเกียรติแก่นักวิชาการของมหาวิทยาลัยผู้มีความเชี่ยวชาญพิเศษ ประสบความสำเร็จในการค้นพบและการเรียนการสอน และเป็นผู้นำทางวิชาการของสาขาวิชา เป็นตำแหน่งที่สูงกว่าศาสตราจารย์ปรกติ

ศาสตราจารย์อาคันตุกะ (visiting professor) เป็นตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการแต่งตั้งจากอาจารย์ของมหาวิทยาลัยอื่น ที่รับเชิญมาสอนหรือทำงานวิจัยในช่วงเวลาหนึ่ง มหาวิทยาลัยบางแห่งอาจมีศาสตราจารย์รองอาคันตุกะหรือศาสตราจารย์ผู้ช่วยอาคันตุกะ

กิตติเมธี (research fellow) เป็นตำแหน่งนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญยิ่งในศาสตร์สาขาวิชาเฉพาะ ที่มหาวิทยาลัยเชิญมาทำงานวิจัยและพัฒนาบุคลากรในศาสตร์สาขานั้น มีกำหนดเวลาและค่าตอบแทนจากกองทุนมหาวิทยาลัย เช่นกิตติเมธีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ศาสตราจารย์กิตติคุณ, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ (professor emeritus /emerita; emeritus professor) ตำแหน่งที่แต่งตั้งจากศาสตราจารย์ที่เกษียณราชการไปโดยไม่มีคามผิด

ศาสตราจารย์ (named professor) เป็นตำแหน่งที่ไม่ได้กำหนดทางวิชาการของมหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งที่ได้รับเงินสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกมหาวิทยาลัย แต่งตั้งเพื่อดูแลผู้ทรงคุณวุฒิมาทำงานในมหาวิทยาลัย เป็นตำแหน่งที่กำหนดภารกิจชัดเจน มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งและค่าตอบแทนไม่เท่ากัน

ศาสตราจารย์ (chair professor) เป็นตำแหน่งวิชาการสูงสุดของผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา ในบางประเทศ ใส่ชื่อนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงมากเป็นชื่อ chair

ศาสตราจารย์ผู้ช่วย (adjunct professor) เป็นตำแหน่งของผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา มหาวิทยาลัยแต่งตั้งบุคคลภายนอก ที่ไม่ได้เป็นอาจารย์ประจำ ให้ปฏิบัติการสอน วิจัย ฯลฯ โดยไม่ต้องทำงานเต็มเวลา

ศาสตราจารย์คลินิก (clinical professor) เป็นตำแหน่งทางวิชาการที่สภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งบุคลากรฝ่ายเวชกรรมที่มีความรู้ในภาคเวชปฏิบัติ กรณีมหาวิทยาลัยมหิดลกำหนดคุณสมบัติผู้ที่เป็นศาสตราจารย์คลินิก ว่าต้องมีอายุ 55 ปีขึ้นไป ได้ให้บริการด้านการสอนและกิจกรรมด้านการดูแลรักษาผู้ป่วยติดต่อกันมาไม่น้อยกว่า 10 ปี มีเอกสารการสอนหรือสื่อการสอนอย่างน้อย 1 หัวข้อในระดับดีมาก

ศาสตราจารย์รอง (associate professor) และ**ศาสตราจารย์ผู้ช่วย** (assistant professor) เป็นตำแหน่งวิชาการของผู้ที่ทำหน้าที่สอนและวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา เป็นตำแหน่งที่สูงกว่า**อาจารย์** (instructor) แต่งตั้งโดยสถาบัน พิจารณาจากคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งและผลงานทางวิชาการ ใช้อักษรย่อว่า รศ และ ผศ.

ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ (honorable professor) เป็นตำแหน่งเกียรติยศ แต่งตั้งโดยสภามหาวิทยาลัยให้แก่บุคลากรที่ทำคุณประโยชน์แก่วงการแพทย์เป็นที่ประจักษ์ เท่าที่ทราบจบปัจจุบัน นายแพทย์สงคราม ทรัพย์เจริญ เป็นคนแรกที่ได้รับเกียรติยศนี้

ท้ายสุด

ผู้เขียนบทความนี้ขออนุญาตใช้ไวยากรณ์ไทยที่ตรงข้ามกับไวยากรณ์อังกฤษ โดยใช้คำวิเศษณ์ขยายคำนามไว้หลังคำนาม เช่น green house คือบ้านสีเขียว ไม่ใช่สีเขียวบ้าน assistant professor คือศาสตราจารย์ผู้ช่วย ไม่ใช่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพราะไม่ใช่ผู้รับใช้ศาสตราจารย์